

Gerencsér Péter
(vendégszerkesztő)

ELŐSZÓ

a Kommunikáció- és Művelődéstudomány Tanszék lapszámához

A budapesti Milton Friedman Egyetemen működő Kommunikáció- és Művelődéstudomány Tanszék (KMT) 2022 szeptemberében kapott felkérést az egyetem saját kiadásában megjelenő tudományos folyóirata, a *Közelítések* szerkesztőségétől, hogy egy önálló szám keretében nyilvánosan adjon betekintést oktatói és kutatói tevékenységébe. Folytatva az egyetem jogelődjének, az egykori Zsigmond Király Főiskolának gazdag publikációs hagyományait, a Kommunikáció- és Művelődéstudomány Tanszék új strukturális feltételek között most először vállalkozik közös publikációs projektre. A megjelenő lapszám koordinálását és vendégszerkesztői munkálatait e sorok írója vállalta magára.

A KMT közös számban való egységes reprezentációját több körülmény tette aktuálissá, mind intézményi, mind pedig személyi szinten. Ami az intézményi szempontokat illeti, a 2018-as fenntartóváltással és az egyetem nevének megváltoztatásával időszerűvé vált, hogy egy átmeneti periódus és a Covid19-koronavírus-járvány okozta oktatási nehézségeket követően az egyes tanszékek tudományos szakpublikációk keretében mutassák be profiljukat a szélesebb – egyetemen kívüli – közönség számára is. Ami pedig a személyi adottságokat illeti, a lapszám szerkesztési folyamata egybeesett a Kommunikáció- és Művelődéstudomány Tanszék élén bekövetkezett személycserékkel – 2023-ban a tanszék irányításában több változás is történt.

Másik, szomorú vonatkozása a személyi kérdéseknek, hogy 2021-ben elhunyt Mátyás Győző (1954–2021), a tanszék főállású oktatója, így ezt a folyóiratszámot az ő emlékének szeretnénk szentelni: az itt olvasható tanulmányok előtt tisztelgünk. Kollégánk nemcsak az egyetem oktatója volt hosszú időn keresztül, hanem filmesztétaként, több lap szerkesztőjeként, filmkritikusként is működött. Ugyanakkor neve szépirodalmi művek szerzőjeként is ismert volt, írói tevékenysége különösen életének utolsó szakaszában erősödött fel, sajnálatos módon azonban prózai munkáit tartalmazó kötetei, a *Szőkevények* című regény és *A lét nyikorgó lengőajtaja* című novellás gyűjtemény csak halála után, posztumusz jelenhetett meg 2022-ben. Lapszámunkban e bevezetést követően egyetemi kollégája, egykori szerkesztőtársa, Szűcs Katalin Ágnes emlékezik Mátyás Győzőre, akinek

Szimfónia című írását posztumusz közöljük özvegye, Tóth Beatrix jóvoltából, legutóbb megjelent szépirodalmi kötetéről pedig Laki Ildikó írt recenziót.

A Milton Friedman Egyetem Kommunikáció- és Művelődéstudományi Tanszékének tevékenységi körébe társadalomtudományi, bölcsészettudományi és pedagógiai feladatok egyaránt tartoznak. Jelenleg három alapszakkal (kommunikáció- és médiatudomány, szabadbölcsészet, közösség-szervezés BA-képzéssel) és két mesterszakkal (andragógia, kommunikáció- és médiatudomány MA-képzéssel) rendelkezik. Ezt egészíti ki az egyetem keretében működő, országosan is egyedülálló Szenior Akadémia, a Nyugdíjasok Óbudai Akadémiája, mely az élethosszig tartó tanulás (lifelong learning – LLL) koncepciójának megfelelően az ötven év feletti korosztályokat igyekszik bevonni a folytonos tanulás programjába. A nyugdíjasok akadémijához kapcsolódó előadások és kurzusok a tanszék oktatója, Jászberényi József, a Folyamatos Tanulási Központ igazgatója szervezésében és koordinálásában valósulnak meg.

A tanszék az aktuális állapotok szerint nyolc főállású oktatót foglalkoztat (Dr. Szayly József tanszékvezető, Dr. Kukla Krisztián tanszékvezető-helyettes, Dr. Jablonczay Tímea, Taródiné Dr. habil. Cseszka Éva, Dr. Jászberényi József, Dr. Molnár Béla, Sulyok Tamás, Dr. Gerencsér Péter). A különböző szakterületekkel, a kommunikáció- és médiatudománnyal, szabadbölcsészettel, illetve a pedagógiával és közösség-szervezéssel – foglalkozó oktatók száma egyenlő arányban oszlik meg, de a tanszék profiljai között van némi átjárás, átfedés. A főállású oktatók mellett számos óraadó oktatót foglalkoztat a tanszék, akik más egyetemi, oktatási intézményekben is dolgoznak, és/vagy a gyakorlati életben működő szakemberek.

Mint a fentiekből is látható, a KMT tevékenységi köre meglehetősen sokrétű, az oktatói állomány heterogén képzettségű és szakmai hátterű. Ezért amikor 2022 szeptemberében felkértük kollégáinkat, hogy publikáljanak a *Közelítések* tanszéki számába, semmiféle tematikai és módszertani korlátot nem szabtunk a tanulmányok megírásához, a szerzők teljesen szabad kezet kaptak, hogy kiválaszthassák a kutatói, oktatói vagy éppen érdeklődési területükhöz legjobban illeszkedő témát. Így a számot nem a tematika kovácsolja egységbe, hanem paradox módon a tanszéki oktatók kérdésfelvetéseinek sokszínűsége, azért, hogy minden egyes szerző az általa szabadon választott témájú, de a tanszék profiljába vágó szakcikkkel mutatkozhasson be a társadalmi nyilvánosság előtt. Az itt olvasható tanulmányok között szerepelnek olyan szövegek, melyeknek szerzői rendszeresen publikálnak teoretikus tanulmányokat tudományos folyóiratokban és egyéb szaklapokban, de olyan dolgozatok is, amelyek alkotóinak fő tevékenysége inkább a szakmai praxis, az oktatói munka vagy a gyakorlati alkalmazás. Külön örvendetes, hogy nemcsak a tanszék főállású oktatói fogadták el a felkérést, hanem óraadók is. De az oktatók és a diákok közötti tudományos együttműködést és a tehetséggondozást beszédesen jelzi, hogy a közölt cikkek között három diákmunka is található: két mesterszakos hallgató (Tari Zsolt Attila és Lukács Zoltán Gábor) Jablonczay Tímea *Kultúraközi*

konfliktusok története című kurzusához kapcsolódóan vállalt tanulmányírást ebbe a számba, míg Márkus Krisztián alapszakos politikatudományi hallgatónak a kortárs sztárfilozófus, Byung-Chul Han könyvéről írt recenziója e sorok írója, Gerencsér Péter *Társadalmi kommunikáció* című kurzusa kapcsán született.

Bármennyire is különböző szakterületek és témák felől érkeztek a lapszám szerzői, tanulmányaik párbeszédképesek. A szerkesztői munka során – a tanszék kettős profiljának megfelelően – két nagyobb tematikai–metodikai egységbe rendeztük a számot. Az első szekció, melynek a *Médiakommunikáció és kultúrákutató* címet adtuk, alapvetően társadalomtudományi kérdéseket tárgyal, míg a második, *Oktatás, készségfejlesztés, kompetencia* című döntően a pedagógia, az oktatástudomány különböző, de egymással szorosan összefüggő aspektusait vizsgálja.

A *Médiakommunikáció és kultúrákutató* című alegység hat írást tartalmaz. Jablonczay Tímea tanulmánya az Ulrich Beck nevével fémjelzett kockázattársadalom és világgkockázat-társadalom fogalmát párosítja össze Richard Grusin premedializáció fogalmával a 2001. szeptember 11-én történt amerikai terrortámadások összefüggésében. Bár Grusin neve a remedializáció kontextusában már egy évtizede ismerősen cseng a magyar humántudományok diskurzusában, a premedializáció (premediation) nem kevésbé lényeges fogalmának hazai elfogadtatására ez az első kísérlet. Jablonczay Tímea dolgozatának tézise szerint a premedializációban, a jövőbeni cselekedeteket egyfajta fenyegetettség-érzésként előformázó médiakommunikációs eljárásban döntő szerepet játszott 9/11 világgkockázati sokkja, s ennek hatásmechanizmusára a szerző Steven Spielberg *Különvélemény* (2002) című sci-fi filmje kapcsán szolgáltat bizonyítékokat esettanulmányként. Részben a szeptember 11-ei eseményeket tekinti vízválasztónak e sorok írója, Gerencsér Péter tanulmánya is, amely azonban a terrortámadások médiareprezentációját egy szűkebb szakterület, nevezetesen a civil újságírás (citizen journalism) szempontjából, a sajtótörténet felől elemzi. Gondolatmenete az amatőrre, a nem hivatásos újságírókra és a véletlen szerepére hangsúlyt fektető civil újságírás kapcsán három fordulópontot vizsgál, és állítása szerint a digitális médiatechnológiai átalakulás szoros összefüggésben áll ennek az újságírási formának és az azt övező részvételi ideológiáknak az elterjedésével. A lapszamban Kukla Krisztián esztéta-filozófusnak, az egyetemen 2020 óta újraindított szabadbölcset szak megszervezőjének itt közölt tanulmánya képviseli a tanszék (szabad)bölcseti profilját. A szerző *Éneklő épületek – Paul Valéry antiplatonista művészetelmélete* című szövege Valéry eredetileg 1921-ben publikált *Eupalinosz vagy az építész* című, nagyrészt Hans Blumenbergnek köszönhetően újralfelfedezett írását értelmezi, melynek ironikus sajátossága, hogy platóni dialógus keretében antiplatonista esztétikát foglal magában. Bár a francia költő, esszéista szövege eredetileg alkalmi célból született, a mimézistől a fantáziáig a művészet mibenlétének számos végső kérdését érinti, melyeket Kukla a művészet, a technika és a természet esztétikai diskurzusai mentén tárgyalja. A szekció negyedik tanulmányát a tanszék külsős óraadó oktatója, Fái

András jegyzi, aki televíziós producerként a romaközönséget megcélzó Dikh TV egyik alapítója, 2020 óta ügyvezető igazgatója. Így személyes motivációk is vezérelték a Dikh TV-ről, az első magyar roma televízióról, egyúttal médiaplatformról szóló írása témaválasztását, melyben a romákról a társadalomban élő sztereotípiák és a televíziós ábrázolás médiahatásának összefüggéseire kérdez rá. Fái médiaszociológiai szempontokon és a hazai romák médiareprezentációjának történeti vizsgálatán keresztül jut el annak tárgyalásáig, hogy az új médiapiaci térben a televízió milyen metódusokkal képes pozitív irányba fordítani a romákkal kapcsolatos hazai előítéleteket.

A szekciót két mesterszakos hallgatónak a kultúrakutatás szűkebb diszciplínájához tartozó dolgozata zárja, melyek Jablonczay Tímea *Kultúraközi konfliktusok története* című kurzusához kapcsolódva nőttek szaktanulmányokká. A kultúraközi konfliktustörténetre összpontosító kurzus mint az interkulturális kommunikáció sajátos területe az aktív kultúraközi tanulásra és megértésre olyan kompetenciák fejlesztésével összefüggésben tesz javaslatokat, melyeken keresztül a kultúrák belső sokszínűségét, a kulturális határátlépések pozitív hozadékait tudatosítja. A kultúraközi tanulás történetiségét is figyelembe vevő megközelítésének egyik pillére annak dokumentálása, hogy egy adott településnek, városrésznek milyen összetett kulturális lenyomata van, a múltban milyen változatos kulturális hagyomány hozta létre azt a mintázatot, amelyet egységesnek tűnő nemzeti kultúrának vélünk. Tari Zsolt Attila *A Kner család és a helytörténet kapcsolata a kultúra szemüvegén keresztül* című tanulmányában a világhírű nyomdász család és Gyoma kapcsolatával a kultúraközi kutatások szempontjából foglalkozik, a lokális kapcsolatokat azok emlékezetével köti össze, és arra keresi a választ, hogy az egykori sikeres nyomdaipari vállalkozás története hogyan épült be a helyi közösség társadalmi tudatába. Lukács Zoltán Gábor *Lassan már felejték – Ich vergesse langsam – Csobánka és az 1946-ban kitelepítettek emlékezete* című, az oral history módszerére támaszkodó dolgozata a Pest megyei Csobánka összetett kulturális örökségét, hibriditását, ugyanakkor az elkülönültség problémáját tárja fel, különös tekintettel az eltérő emlékezeti terek működésmódjára, a kitelepítés hatásainak komplex dimenzióira.

A lapszám második tematikai alegysége, az *Oktatás, készségfejlesztés, kompetencia* a maga négy szakcikkével a pedagógia különböző elméleti és gyakorlati kérdéseire fókuszál. Bármennyire szerteágazó is közelítésmódjuk, lineáris olvasásuk során világosan kirajzolódnak közös nevezőik. Taródiné Cseszka Éva teoretikus szemlélettel bíró tanulmánya az önmeghatározott tanulás fogalmát, az új évezredtől felemelkedő heutagógiát állítja vizsgálatá tengelyébe. A szerző szerint az úgynevezett heutagógia a szűkebb értelemben vett pedagógia és az andragógia mellett a harmadik oktatásszervezési megközelítés, amely a 21. századi új – digitális technológiák által is meghatározott – tanulási környezetben új oktatói szerepfelfogást igényel. Eszerint a tartalmakhoz való hozzáférés helyett inkább a tudásmenedzselésre helyeződik át a hangsúly, ami a felnőtt távoktatásban is busásan kamatoztatható. A tanszék külsős óraadó oktatója, Szűcs Katalin Ágnes a felsőoktatásban a tantervi

háló részét képező kompetenciafejlesztő kurzusok funkcionalitására kérdez rá. Közelebbről nézve a Szövegalkotás, az Érveléstechnika és a Beszédtechnika kurzusok gyakorlati hasznosíthatóságát vizsgálja, és arra a következtetésre jut, hogy ezek nemcsak a már az ókori retorikában is fontos szerepet játszó kommunikációs hatékonysághoz járulnak hozzá, hanem az önismeretet is bővítik, ezen keresztül pedig jelentékeny befolyással bírnak az egyéni identitás megalkotásának folyamatára is.

E rovat eddig említett két írása különös gondot fordít a felnőttképzésre. Ugyanez mondható el Jászberényi József szakkikéről, aki a gerontológiából meríti témáját. A szerző a World Health Organization (WHO) által 2005-ben elindított idősbarát város (*age-friendly city*) programját bemutatva arról a kérdésről nyújt áttekintést, hogy az oktatási, a kulturális, a szórakoztatási, a szociális és egyéb lehetőségek javítása és idősekre optimalizálása révén milyen módon tehetők idősbaráttá a modern városok. A szerző nyugat-európai, elsősorban Nagy-Britanniából és Franciaországból származó pozitív példák részletes elemzésével demonstrálja, hogy mely gyakorlatok hazai átültetésével lehetséges a korbarát városok kialakítása. Végezetül professzor emeritus Zachár László összefoglalását közöljük, amelynek közelítésmódja az oktatásszervezés és -irányítás, illetve az emberierőforrás-elméletek közös metszetében helyezkedik el, s arra a kérdésre keres választ, hogy a rendszerváltás óta eltelt időszakban milyen hangsúlyeltolódások mentek végbe a felnőttképzésben a szerepek és feladatok rendszerét illetően. Erre vonatkozó állításait alapos statisztikai kimutatásokkal támasztja alá.

A *Közelítések* folyóirat e száma nemcsak a tanszék profilját kívánja bemutatni s az egyes egyetemi kurzusokhoz remél hasznos tananyagot segítséget nyújtani, hanem a szélesebb közönség figyelmét is szeretné elnyerni. Bízunk benne, hogy az egyetemen kívüli tudományos közösségek, kutatók és az érdeklődők is haszonnal olvassák majd. Egyúttal igyekeztünk e tanulmányokkal elhunyt kollégánk, Mátyás Győző előtt méltóképpen tisztelegni, így ezt a számot az ő emlékének ajánljuk.